

TALLER AVALUACIÓ DE LA RECERCA EN HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS

Dra. Carme Panchón i Iglesias.

Professora titular del Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació (MIDE). Facultat de Pedagogia, Universitat de Barcelona. Sotsdirectora del Consorci Institut d'Infància i Món Urbà.

PONÈNCIA PRINCIPALS PROBLEMES EN L'AVALUACIÓ DE LA RECERCA EN HUMANITATS I EN LES CIÈNCIES SOCIALS.

La Declaració Mundial sobre Educació Superior en el segle XXI¹ en el seu primer article recollia les missions i funcions de l'educació superior: *La missió d'educar, formar i realitzar investigacions*. Destacant entre les seves finalitats la de: *Promoure, generar i difondre coneixements mitjançant la recerca com una part dels serveis que s'han de fer a la comunitat*².

D'aquí que les tres missions fonamentals de la universitat en l'actualitat siguin: la docència, la recerca, i la difusió i transferència de coneixement. Una de les grans preocupacions, tant per part dels dirigents com per part de la comunitat universitària, consisteix en aconseguir l'equilibri entre aquests tres encàrrecs.

Des de fa temps ens acompanya la necessitat de reflexionar sobre el rol de les universitats en la societat. Especialment ens preocupa el paper de les universitats pel que fa a la investigació en humanitats i en ciències socials, en relació a l'avaluació de l'activitat científica. En aquest sentit, la sensibilitat i constatació d'aquesta preocupació s'ha materialitzat, per exemple, en cursos i seminaris al voltant d'aquest tema³, per tal de poder identificar quin són els principals problemes de l'avaluació de la recerca en aquestes àrees i trobar les millors solucions per a totes les parts implicades des d'una perspectiva *globalocal*⁴.

Algunes de les qüestions que es desprenen dels fòrums i de la literatura sobre la situació de l'avaluació de la recerca en humanitats i ciències socials, Tejedor i Jornet (2008)⁵ ja les situen en un dels moments clau d'aquest

¹ UNESCO, 9 d'octubre 1998,

² Art. 1.c) de la *Declaració Mundial sobre Educació Superior en el segle XXI* (Unesco, 1998).

³ Al llarg dels anys 2008 i 2009, s'han desenvolupat en l'entorn de les universitats espanyoles al voltant d'una cinquantena de cursos o seminaris.

⁴ *Globalocal*: Global and Local (dècades 1980, 1990: Robertson, R.; Bauman, Z.; Castells, M. entre d'altres)

⁵ Tejedor, F. J. y Jornet, J. M. (2008). La evaluación del profesorado universitario en España. *Revista Electrónica de Investigación Educativa, Especial*.

procés, que va ser l'any 1989 amb el *Decreto de Retribuciones*, que segons aquest autors: Va introduir un element de desconfiança en el sistema d'avaluació de l'activitat investigadora. Considerant que el procediment era poc transparent i que els criteris d'avaluació se sospitava que, com a mínim, eren desiguals entre les diferents àrees de coneixement.

Un dels mitjans més utilitzats per la comunitat científica per a difondre i donar a conèixer els resultats de les seves recerques són les publicacions científiques i, per tant, la mesura de l'impacte d'aquestes publicacions constitueix un instrument de visibilitat d'aquesta difusió, de rellevància de l'activitat investigadora i d'importància cabdal de *mèrits* per a l'obtenció d'un reconeixement que servirà per a l'assignació de trams de recerca, acreditacions, finançament de projectes o desenvolupament de determinades activitats acadèmiques.

La classificació de l'impacte de les revistes i la seva efectivitat, porta a molts punts de vista diferents i controvertits que fan referència tant al panorama autòcton, com a l'estatal i a l'internacional. Urbano, Seguí i Borrego (2005)⁶, van fer una anàlisi dels sistemes de classificació i llistes de matèries utilitzades per diversos organismes de gestió de la recerca a Espanya, i conclouen que *coexisteixen pràctiques molt variades i en ocasions contradictòries*.

Les bases de dades reconegudes internacionalment com, per exemple Thomson Scientific (ISI) presenten, en general, un biaix a favor de la ciència bàsica produïda sobretot a països anglosaxons. Les humanitats i les ciències socials es troben especialment infrarepresentades en aquestes bases de dades.

En els darrers anys, entre altres qüestions, es va constatant una convergència en el reconeixement de dificultats específiques de classificació en el domini de les humanitats i les ciències socials (Urbano, 2003; Urbano, Seguí i Borrego, 2005; III Jornadas Jóvenes Investigadores UV, 2005; Echevarría, Maltras i Sequera, 2006; Foro de la Investigación UAB, 2006; Fernández Esquinas, Pérez Yruela i Merchán, 2006; Capel, Casals i Jori, 2007; Capel, Casals i Jori, 2007; Tejedor i Jornet, 2008; Jiménez Contreras, Delgado López-Cózar i Ruiz Pérez, 2009).

S'ha de reconèixer que en els darrers anys s'ha avançat molt en temes de recerca al conjunt de l'Estat espanyol, però encara queda molt camí per recórrer. Si en l'àmbit de la biologia i la medicina, investigadores com Margarita Salas⁷ manifesta que *con la inversión que hay en España, los investigadores hacemos milagros* i en comparació entre la recerca que es fa a Espanya i a Estats Units en la seva àrea destaca que *allí hay muchas más posibilidades, oportunidades y dinero*. Fa èmfasi en que a Espanya hi ha pocs centres de recerca, pocs recercadors i que aquesta situació repercuteix de manera significativa sobre la gent jove.

⁶ Urbano, C; Seguí, R.; Borrego, A (2005). Clasificar el conocimiento para evaluar la generación de conocimiento. Clasificaciones y evaluaciones de la investigación en Ciencias Humanas y Sociales. *ISKO*, 2005, 597-612. (www.isko.org)

⁷ Dra. Margarita Salas. Centro de Biología Molecular del Consejo superior de Investigaciones Científicas (CSIC). Entrevista diari *El Mundo*, 7 de gener de 2010.

Algunes de les reflexions que fa la Dra. Salas coincideixen plenament i s'agreugen pel que fa a la recerca en humanitats i ciències socials. El finançament en aquestes àrees és molt escàs, i segons alguns dels autors, en ocasions s'ha arribat a que més del cinquanta per cent del projectes presentats al Ministeri no poguessin ésser finançats, per manca de diners, malgrat tenir una avaluació positiva per part de l'ANEP.

Per tant, un dels principals problemes que es detecten és el *finançament en general i especialment en l'àmbit de les ciències socials i les humanitats*. Un altre obstacle per al conjunt d'investigadors d'aquestes àrees és el poc interès que presenten les empreses per al finançament dels seus projectes. Aquest fenomen porta a reflexionar i a ampliar el debat sobre si la recerca ha de ser finançada pel sector públic o pel sector privat.

A partir d'aquest important problema que planteja el finançament, que respon sense cap dubte a prioritats pressupostàries i a una concepció sobre el model de societat d'un Estat, hi ha altres aspectes que es recullen per part dels investigadors i investigadores i, que en aquest taller tindrem l'oportunitat de tractar, consensuar posicionaments i fer propostes:

- L'ambigüïtat sobre els *límits* entre el que s'ha de considerar *ciències socials* i el que s'entén per *humanitats*. Què són les humanitats i les ciències socials i quines són les *disciplines que pertanyen a aquestes àrees*?
- La complexitat dels fenòmens educatius i socials solament poden ser captats des de diferents perspectives i això *comporta un estil propi de recerques* en aquest àmbit⁸.
- El *debat ideològic* que acompanya a les recerques en aquests àmbits. Una determinada ideologia comporta *diferents maneres d'apropar-se* i estudiar una realitat i *obtenir diferents resultats*. Hi ha determinades visions o postures que poden afectar a l'avaluació del personal investigador.
- La necessitat de *revisar els criteris de valoració* existents. Aquests criteris que s'imposen per avaluar la recerca en aquestes àrees no són els més adequats per a reconèixer l'activitat dels seus investigadors i investigadores.
- La necessitat d'*homogeneïtzar els criteris de valoració existents* per a tots els estaments que es dediquen a l'avaluació de l'activitat investigadora, sigui quina sigui la seva finalitat (acreditació, reconeixement, projectes competitius, etc.)
- La necessitat de revisar, actualitzar o adequar a la realitat actual i especialment en aquestes àrees el concepte d'*impacte*, d'*impacte social*, d'*avaluació de l'impacte*, de *qualitat*, d'*indicis*⁹, *índex d'immediatesa*.

⁸ Echeverría, J.; Maltrás, B.; Sequera, R. (2006). "La investigación en humanidades: Problemas específicos". A: Sebastián, J. i Muñoz, E. (eds.) *Radiografía de la investigación pública en España*. Madrid, Biblioteca Nueva, 303-325.

⁹ Per exemple: "el Google Scholar cuando se trata de revistas científicas, sigue presentando una cobertura disciplinar tan desigual como WoS y Scopus de las revistas de Ciencias Sociales y

- Les *condicions de treball*¹⁰ en les que es troben alguns investigadors i investigadores d'aquestes àrees per tirar endavant recerques, formació de becaris i de personal novell investigador, difusió de coneixement en determinats medis i suports, etc. juntament amb la docència i les activitats acadèmiques.

- Les dificultats per trobar sentit al *desenvolupament professional*, tenint en compte el que s'ha recollit en el paràgraf anterior, a l'haver d'adaptar-se a criteris que es consideren allunyats de l'activitat i la qualitat investigadora pròpies d'aquestes àrees.

- Com *mesurar el poder transformador* d'algunes recerques en determinats col·lectius? Transformacions que serveixen per a millorar les condicions i la qualitat de vida de les persones que s'han vist implicades en aquestes investigacions. Accions que transformen grups, realitats socials i comunitats. Accions que promouen i possibiliten el desenvolupament i l'exercici dels drets de les persones, i transformen les seves pròpies realitats personals i socials.

A partir del conjunt d'aportacions presentades al taller per a la seva reflexió i debat, s'ha d'intentar trobar possibles respostes a les diferents qüestions que esdevinguin propostes de canvi per a millorar l'avaluació de la recerca en humanitats i ciències socials.

CAMÍ

Cap camí es fàcil,
tots ens plantegen reptes,
tots fan preguntes.

(*Abecedari una joia solidària*,
2001. Miquel Martí i Pol)

Humanidades". Torres-Salinas, D.; Ruiz-Pérez, R.; Delgado-López-Cózar, E. (2009) Google Scholar: ¿una herramienta para la evaluación de la Ciencia? *ThinkEPI. Anuario 2009*.

¹⁰ La sobrecàrrega del personal docent i investigador per trobar un equilibri entre docència, recerca i difusió del coneixement; l'organització, l'estructura i el "currículum ocult" dels Departaments; condicionaments de les polítiques en general, i de la política acadèmica i científica en particular, etc.